

ПЕДАГОГІКА МЕДІАЛЬНА У КОНТЕКСТІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ

Анотація. Розглянуто становлення і розвиток медіальної педагогіки як субдисципліни педагогічної науки. Проаналізовано історико-педагогічні аспекти цієї проблеми, привернуто увагу до її шести вимірів: історичне бачення, методологічний, дисциплінарність, зв'язок з іншими дисциплінами, перспективні напрями розвитку (за Е. Гавел-Люті), висвітлено результати окремих досліджень німецьких, польських, українських науковців.

Доведено, що розвиток досліджень з медіальної педагогіки потребує міждисциплінарного підходу, системних взаємозв'язків з іншими галузями наукового знання. Наголошено на пріоритетності завдання щодо формування інформаційно-освітнього середовища закладів освіти різних типів з урахуванням їх мети і завдань, особливостей організації освітнього процесу в кожному з них. На прикладі дослідження «Проектування інформаційно-освітнього середовища професійно-технічних навчальних закладів професійно-технічної освіти» розкрито особливості проектування інформаційно-освітнього середовища ПТНЗ. Обґрунтовано положення щодо закономірного переходу від традиційної шкільної дидактики до сучасної професійної дидактики. Розкрито роль наукової школи академіка НАПН України Р. Гуревича в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад інформатизації професійної освіти, впровадження інноваційних технологій в освітньому процесі розвитку професійної культури, професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Ключові слова: інформатизація, інформаційно-освітнє середовище, медіальна педагогіка, міждисциплінарність, напрями досліджень, проектування, сучасна професійна дидактика.

MEDIAL PEDAGOGY IN THE CONTEXT OF INTERDISCIPLINARY

Annotation. The development of medial pedagogy as a sub subject of pedagogical science has been considered. Historical and pedagogical aspects of the question have been analyzed, the attention has been drawn to its dimensions: historic vision, methodological and prospective directions of development (according to E. Havel-Luton), connection with other subjects. The results of some German, Polish, Ukrainian scholars' researches have been presented.

It was grounded that the development of researches in medial pedagogy requires interdisciplinary approach, systematic relations with other fields of science. The priority of the formation of informative and educative environment in different educational establishments, taking into consideration their aim and tasks, peculiarities in their educational process organization has been stressed. On the example of the research "Designing informative and educative environment of vocational establishments in vocational education" the peculiarities of designing informative and educative environment of vocational establishments have been revealed. The provisions of logical transition of traditional school didactics to modern professional didactics have been worked out. The role of academician Gurevych's scientific school in working out theoretical and methodical basis of computerization of vocational education, implementation of innovative technologies in education of professional culture development, professional competences of future specialists have been revealed.

Keywords: computerization, informative and educative environment, medial pedagogy, interdisciplinary, research directions, designing, modern professional didactics.

Вступ. Розв'язання надзвичайно актуальних і складних завдань, пов'язаних з інформатизацією освіти, потребує здійснення наукознавчих досліджень й відповідного методологічного обґрунтування з урахуванням глобалізаційних, інтеграційних процесів та перспектив розвитку нашої держави.

У глобалізованому світі обмін інформацією не матиме ні часових, ні просторових, ні політичних кордонів, оскільки він сприяє взаємопроникненню культур, а також «відкриває кожному

співтовариству нові можливості для самоідентифікації й розвитку власної унікальної культури» [1, с. 363]. Такий висновок групи експертів Колегії Європейських співавторів, створеної у травні 1995 р. з метою аналізу соціальних аспектів інформаційного суспільства, має важливе методологічне значення для розвитку системи педагогічних наук і формування нових субдисциплін цієї галузі наукового знання.

Наука, як система знань, має основні структурні компоненти, зокрема: теорію, що систематизує емпіричний матеріал, описує та пояснює його, здійснює передбачення нових ефектів та можливих процесів, виявляє перспективи їх практичного використання; науково-дослідну програму, яка орієнтує науковий пошук, процес висунування гіпотез, залучення традицій до нових підходів; проект, що поєднує теорію і практику функціонування ідей з алгоритмом їх об'єктивації й технологіями застосування [8, с. 411]. Наука має дисциплінарну структуру, що визначається поділом на галузі природознавства, суспільствознавства і технікознавства. Кожна з цих галузей має свою певну специфіку щодо об'єктів дослідження, співвіднесеності теоретичного і практичного знання, суб'єктивного та об'єктивного, вимог творчості.

І в міждисциплінарних, і дисциплінарних взаємодіях, як зазначають В. Кремень і В. Ільїн, можна виявити трансляцію засобів і методів з однієї сфери знання в іншу. В кожній з цих ситуацій перенесення методів передбачає виявлення тотожностей предметних галузей, що досліджуються. Відмінність міждисциплінарних і дисциплінарних досліджень полягає в масштабах узагальнення й засадах, що спрямовують передавання методів. У міждисциплінарних дослідженнях пов'язуються між собою раніше, здавалося б, віддалені й суто специфічні предметні галузі.

У зв'язку з цим філософи виокремлюють у синергетиці декілька паралельних пластів її буття в сучасній науці і культурі, розташованих у міру зростання рівня абстрактності: *піддисциплінарний* – буденна свідомість повсякденних життєвих практик; *дисциплінарний* – процеси індивідуальної творчості й розвиток дисциплінарних знань і об'єктів дослідження; *міждисциплінарний* – процеси міждисциплінарної комунікації і перенесення знання в діалогах дисциплін зокрема, педагогіки та освіти, під час прийняття рішень; *трансдисциплінарний* – процеси самоорганізації і функціонування великих міждисциплінарних проектів, міждисциплінарних мов комунікації, природа виникнення міждисциплінарних інваріантів, колективний розум, мережеве мислення; *наддисциплінарний* – процеси творчості, становлення філософського знання, розвиток науки і культури. Комунікативні практики у кожному з цих пластів мають особливі традиції застосування, цілком наукові й методологічно розвинуті на дисциплінарному рівні [5, с. 3].

Становлення і розвиток медіальної педагогіки

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів набуває винятково важливого значення розвиток спеціалізації в педагогічних науках й освіті. Особливої уваги потребують наукознавчі проблеми, аналіз генези і сучасних напрямів спеціалізації та інтеграції. Незаперечною є взаємозалежність цих понять, котрі, на перший погляд, справляють враження суперечливих і навіть таких, ще виключають одне одного. За таких умов стає першочерговим завдання міждисциплінарного аналізу актуальних проблем сучасної філософії освіти, об'єднання зусиль представників різних галузей наукового знання з метою здійснення теоретико-методологічних досліджень.

У цьому контексті значний науковий інтерес становлять матеріали V польсько-українського форуму «Інтердисциплінарність педагогіки та її субдисциплін» («Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscypliny»). Відомий польський методолог, іноземний член НАПН України Т. Левовицький у статті «Інтердисциплінарність педагогіки: традиція і сучасність, проблеми і шанси» особливу увагу приділяє дослідженню джерела цієї проблеми (від стародавньої Греції і стародавнього Риму), аналізує, як педагогіка торувала шлях до самостійної галузі наукового знання, розкриває розвиток цієї науки у XX і на початку XXI століття у контексті її міждисциплінарності, дискутує щодо «корисних і некорисних результатів міждисциплінарності. І що важливо – вчений обґрунтовує висновок про те, що міждисциплінарність є шансом для реалізації викликів сучасності і майбутнього [10, с. 17-30].

На нашу думку, науково обґрунтованими є шість вимірів цієї проблеми, виокремлених Е. Гавел-Люти (E. Gawel-Luty):

- перший – історичне бачення;
- другий – предмет зацікавлень;
- третій – методологічний;

- четвертий – дисциплінарність;
- п'ятий – зв'язок з іншими дисциплінами;
- шостий – напрями розвитку [10, с. 302-309].

Запропонований алгоритм аналізу однієї субдисципліни в системі педагогічних наук, на нашу думку, заслуговує на увагу. Його можна творчо використовувати й щодо педагогіки праці, професійної педагогіки, педагогіки медіальної та інших субдисциплін.

Помітним явищем на міжнародному рівні стало народження й утвердження ще однієї педагогічної субдисципліни – медіальної педагогіки. Як відомо, поняття «медіальна педагогіка» було обґрунтовано й введено в науковий обіг у Німеччині. А. Аустерманн (A. Austermann) зазначає, що коріння цього напрямку в історії та систематичності педагогічної діяльності [9, с. 83]. Здобутки німецьких дослідників проаналізував В.Робак. На його думку, окремі складники медіа-культури (медіа-психологія, медіа-медицина, медіа-право, медіа-етика) «виникли в результаті процесу інтеграції між комп'ютерними науками і сучасними комунікативними технологіями, з одного боку, та відповідними гуманітарними дисциплінами, з іншого» [7, с. 275]. Медіа-педагогіка є інтегрованою галуззю наукового знання, хоча в її структурі виокремлюються важливі «змістові блоки», характерні для субдисциплін педагогічної науки.

На початку ХХІ століття медіа-педагогіка набула значного розвитку в країнах Європейського Союзу, й особливо в Німеччині. В цій країні створено мережу науково-дослідних інститутів і центрів, що здійснюють дослідження з медіальної педагогіки і медіальної освіти. Першим професором медіа-педагогіки став Б.Шерб (B. Scherb) із Лейпцизького університету. Він вважає, що медіа-педагогіка передусім має широко застосовуватися в позааудиторній роботі. На його думку «настав час широкого впровадження у навчальних закладах медіа-педагогічних і медіа-психологічних курсів, поряд із курсами з комп'ютерних технологій» [7, с. 277]. Водночас професор С. Ауфенанґер (S. Aufenangel) зауважує, що медіа-педагогіка як наукова галузь зазнала істотних змін. Вона стала комплексною наукою, що акумулює відомості з багатьох дисциплін (загальної психології, філософії, освітніх технологій, психології розвитку тощо). Такого ж погляду дотримується й директор науково-дослідного інституту медіа-педагогіки в Мюнхені Х. Тойнер (C. Teuner), яка стверджує, що медіа-педагогіка – це міждисциплінарна галузь, дотична до всіх наук [7, с. 278]. Професор виховних наук з університету в Нюрнберзі Д. Шпанґел (D. Spangel) визначає нагальне для медіа-педагогіки завдання – вироблення свого «ядра», яке в сучасних умовах є ще недостатньо виокремленим. У зв'язку з цим слушним є висновок В. Робака, що в центрі цього «ядра» мають бути медіа-дидактика й теорія медійного виховання.

Німецькі дослідники виокремлюють у медіа-педагогіці два взаємопов'язані напрями: 1. Суспільно-критична медійна педагогіка, мета якої полягає в зміні суспільства за допомогою таких її засобів, як здатність до ідеологічної критики, впливу на медіа-систему, використання альтернативних медій. 2. Політично-мотивована медійна педагогіка, спрямована на боротьбу проти маніпуляцій за допомогою медій [7, с. 278]. У медіа-педагогіці вони виокремлюють ідеї «застережної педагогіки»; культурно-консервативні, освітньо-технологічні й суспільно-критичні засади; принципи орієнтування на дію [7, с. 278]. Головна мета медійного виховання полягає в підготовці молоді до критичного сприймання медій, тим часом медійна дидактика стосується функціонування засобів масової інформації у процесі навчання.

Ще у 20-30-х роках минулого століття у Великій Британії опубліковано праці, автори яких застерігали від шкідливого впливу медіа на мистецтво, а також на учнівську молодь [5, с. 2-4]. На початку ХХІ століття медіальна педагогіка розглядається в двох аспектах: як важливий науковий напрям і субдисципліна в системі педагогічних наук, а також як навчальна дисципліна у вищій школі. У США медіальна педагогіка окреслюється як «*studia nad mediami*» або освітня технологія, що характеризується науково-практичним спрямуванням [12, с. 143].

У статті «Медіальна педагогіка», опублікованій в четвертому томі «Педагогічної енциклопедії ХХІ століття» («*Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*») наголошується, що ця субдисципліна педагогіки досліджує медіа в дидактичному, виховному і соціалізаційному аспектах [10, с. 167]. Її автор В. Стриковскі (W. Strykowski), посилаючись на працю Л. Бандури (L. Bandura), зазначає, що початок медіальної педагогіки слід шукати у творчості Я.А. Коменського, який запропонував впровадити до процесу навчання перші візуальні медіа в підручнику «*Orbis sensualium pictus*» (1658 р.). Цей дослідник зазначає, що Я.А. Коменський не тільки запропонував використовувати візуальні медіа, а також був творцем медіальної дидактики. Коли в другій половині ХVІІ століття стали видавати перші газети, Я.А. Коменський домагався, щоб в школах передбачався час на обговорення поточної преси, а також для навчання учнів користування нею [10, с. 167].

У Республіці Польща цю категорію науково обґрунтував Л. Бандура (L. Bandura) у статті «*Pedagogika*

medialna», опублікованій у журналі «Педагогічний рух» у 1983 р. («Ruch pedagogiczny», 1983. – №3-4). Вчений виклав історичні аспекти й сучасні проблеми цієї субдисципліни педагогіки. Доречно зазначити, що різні аспекти, пов'язані з цим науковим напрямом, висвітлювали й інші вчені, зокрема: К. Вента (K. Wenta, 1997, 2002), Х. Депта (H. Depta, 1975, 1986), Е. Флемінг (E. Fleming, 1965), М. Філіп'як (M. Filipiak, 2003), Й. Беднарек (J. Bednarek, 2005, 2007), Х. Комаровська (H. Komarowska, 1963, 1964), Я. Лащик (J. Laszczyk, 1998, 2002, 2011), Т. Левовицький (T. Lewowicki, 1977, 1993), В. Зачинський (W. Zaczynski, 1963, 1975, 1982, 2002), Я. Зелінська (J. Zielińska), М. Танась (M. Tanaś), С. Ющик (S. Juszczyk, 1997, 1998, 2002) та інші науковці.

В останній чверті XX століття в Республіці Польща, як і в інших європейських країнах, динамічно розвивається новий освітній напрям «edukacja medialna». Ці здобутки у розвитку шкільництва схарактеризовано в фундаментальних працях таких дослідників: С. Квятковський (S. Kwiatkowski «Komputery w procesie kształcenia i zarządzania szkołą»); Б. Семенецький (B. Siemieniecki «Komputery i hypermedia w procesie edukacji dorosłych»); Я. Гайда (J. Gajda «Edukacja medialna») та інших науковців.

Об'єднанню зусиль дослідників цих проблем сприяло заснування в 2004 р. Секції медіальної педагогіки при Комітеті педагогічних наук Польської академії наук. Потужним інтелектуальним поштовхом став щоквартальний методологічний семінар з медіальної педагогіки. Поряд з провідними фахівцями в цій галузі у ньому брали участь відомі вчені-методологи З. Квецінський (Z. Kwieciński), Т. Левовицький (T. Lewowicki), Л. Вітковський (L. Witkowski). Міністерство народної освіти і спорту (MENiS) створило спеціальну Раду з проблем інформаційної та медіальної освіти (Rada ds Edukacji Informatycznej i Medialnej).

Така системна й цілеспрямована діяльність науковців сприяла підготовці й виданню у 1999 р. енциклопедії масмедіа («Popularna encyklopedia mas-medioŵ» za red. J. Skrzyszaka) та виходу в світ академічного підручника «Медіальна педагогіка» («Pedagogika medialna» red. naukowa B. Siemieniecki, 2007 – Т. I. – 348 s.; Т. II. – 271 s.).

Ознайомлення із змістом першого тому цього видання, присвяченого наукознавчим проблемам (медіа і цивілізація; медіа в педагогіці; когнітивно-конструктивістичні теорії порівняльної педагогіки), дало змогу дійти висновку, що дослідниками теоретично й методологічно обґрунтовано новий пласт наукового знання, який набув динамічного розвитку в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. У другому томі цього інноваційного академічного підручника висвітлено такі найголовніші аспекти: інформаційна технологія в освіті; методика навчання медіальної освіти та інформаційної технології; вчитель медіальної освіти та інформаційної технології.

Заслуговує на увагу запропонована модифікація мети медіальної педагогіки та її визначення, зокрема: «пошук відповіді» на фундаментальне питання, пов'язане з функціонуванням людини у світі медіа, а також виявлення способів пізнання механізмів сприйняття й впливу медіа на особистість і ширше – на соціальні групи» [11, с. 148]. Медіальну педагогіку В. Семенецькі розглядає в трьох сферах – онтологічній, аксіологічній та епістемологічній. Зрозуміло, що кожна з них охоплює взаємопов'язаний комплекс філософських, етичних, соціологічних, психологічних, педагогічних, психофізіологічних та інших питань.

Німецькі дослідники визначають два напрями досліджень: медіа у вихованні (medienerziehung) і медіа в навчанні (mediendidaktik). На основі вивчення підходів, запропонованих німецькими вченими, В. Стриковскі детально характеризує кожний з них. Враховуючи цілі медіальної педагогіки, про які згадувалося вище, він пропонує такі напрями: загальна медіальна педагогіка; медіальна освіта; інформаційна технологія; комп'ютерна діагностика і педагогічна терапія; медіа у світі людини [11, с. 149].

З метою з'ясування завдань і функцій медіальної педагогіки доцільно звернутися до результатів багатолітніх досліджень Л. Бандури. Вчений обґрунтовує шість ключових завдань, зокрема: теоретико-методологічні, виховні, пізнавальні, дидактичні, творчі, інноваційні, а також завдання, пов'язані із суспільством знань, поширенням інформації про медіа, популяризацією інформації щодо мови медіа, можливості й обмеження їх використання [11, с. 150]. Функції цієї субдисципліни (за В. Стриковскі) визначено таким чином: описова (діагностична); прогностична; технічна (практична). Погоджуючись з таким підходом, зазначимо, що поняттєво-категоріальний апарат цієї педагогічної субдисципліни в подальшому буде уточнюватися й поглиблюватися у тісному взаємозв'язку з іншими субдисциплінами – порівняльною педагогікою, педагогікою праці, професійною педагогікою, педевтологією, педагогікою праці тощо.

Упродовж останніх двох десятиліть в Україні сформувалися наукові школи з проблем використання інформаційно-телекомунікаційних технологій в системі освіти та в усіх її підсистемах (середній, професійній, вищій, післядипломній освіті та освіті дорослих – навчання впродовж життя). В. Биков, А. Верлань, А. Гуржій, Р. Гуревич, М. Жалдак, М. Козяр, Н. Морзе, О. Співаковський, О. Спірін – ці та

інші вчені створили в нашій державі методологічний фундамент для розвитку нової наукової субдисципліни – медіальної педагогіки.

Узагальнюючи цей досить стислий аналіз становлення і розвитку медіальної педагогіки, зазначимо, що попереду нові наукознавчі пошуки в цій галузі. Вони потребують уникнення стереотипів ще радянських часів, які й донині гальмують інноваційний розвиток педагогічної науки з урахуванням реалій і перспектив інформаційно-технологічної доби, динамічних глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Незаперечним є те, що розвиток досліджень з медіальної педагогіки потребує міждисциплінарного підходу, системних взаємозв'язків з іншими субдисциплінами педагогічної науки. Результати таких комплексних досліджень доцільно враховувати у підготовці педагогічного персоналу до творчого використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності. Проектуючи результати таких досліджень, їх теоретичне і практичне значення, доцільно спрямовувати науковий пошук на науково-методичне забезпечення: оновлення змісту професійної освіти і навчання, педагогічних технологій, зміну підходів до викладання загальноосвітніх і спеціальних дисциплін на основі використання ІКТ; створення комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища шляхом формування інтегрованих національних електронних загальносистемних, навчальних і наукових ресурсів; упровадження новітніх відкритих навчальних систем з використанням ІКТ; формування інформаційно-комунікаційної культури освітан, суспільства [3, с. 118].

Вважаємо за доцільне особливо підкреслити важливість методологічних і методичних положень, викладених у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (за редакцією В.Г. Кременя, 2016 р.), зокрема у розділі 15 «Інформатизація освіти – імператив її розвитку»: «Досліджуються такі актуальні проблеми науково-методичного забезпечення розвитку електронної освіти (е-освіти) та електронної педагогіки як обґрунтування засад цифрової гуманістичної педагогіки, побудова відкритих віртуальних когнітивних педагогічних систем; реалізації електронного навчання у формальній, неформальній та інформальній освіті; стану, тенденцій та моніторингу розвитку е-освіти за критеріями та показниками міжнародних моніторингових систем; стандартизації вимог до змісту, структури та порядку створення і використання електронних освітніх ресурсів; стандартизації ІК-компетентностей суб'єктів освітнього процесу; проектування навчальних середовищ е-освіти для підтримки дистанційного навчання та самостійної навчально-пізнавальної діяльності, у т. ч. навчання осіб з особливими потребами та обдарованої молоді; навчальної робототехніки, мобільних Інтернет-пристроїв та інших комп'ютерно орієнтованих засобів навчання; формування компетентностей учнів ЗНЗ з використання в навчанні електронних соціальних мереж і створення мережних ЕОР (Веб 2.0, блоги та ін.); психологічної підтримки, розвивальних курсів для дорослих і людей похилого віку; забезпечення інформаційної безпеки, захисту даних і протидії інформаційним загрозам у комп'ютерно орієнтованих науково-освітніх системах» [4, с. 163].

На завершення автори цього розділу Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні формулюють положення, що мають прогностичне значення для всіх підсистем системи освіти, в тому числі й професійної (професійно-технічної): «Подальший розвиток інформатизації системи освіти необхідно здійснювати на основі досягнень науково-технічного прогресу та психолого-педагогічної науки, реалізації в освітніх системах парадигм людиноцентризму і рівного доступу до якісної освіти, принципів відкритої освіти, широкого застосування в освіті сучасних ІКТ, поглиблення співпраці навчальних закладів, наукових установ і суб'єктів господарювання ІКТ-галузі в забезпеченні якісної освіти, формування ефективних економічних механізмів залучення до спільної діяльності та її стимулювання» [4, с. 163].

Загальними зборами НАПН України від 17 листопада 2017 р. схвалено пріоритетні напрями наукових досліджень з філософії освіти, педагогіки і психології на 2018-2022 рр. У третьому розділі «Якість освіти. Інформаційне освітнє середовище» запропоновано такі перспективні напрями: теоретико-методологічні, методичні та технологічні засади інформатизації освіти; інформаційно-аналітичний супровід освітньої діяльності, проектування інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів; проектування освітньо-розвивальних середовищ; формування мережного освітнього середовища та його інтеграція з традиційними системами навчання; розвиток особистості у віртуальному освітньому просторі; формування інформаційної культури суб'єктів освітнього процесу та забезпечення інформаційної безпеки освітньої діяльності в мережах; методи і засоби медіа-освіти; створення і застосування комп'ютерно орієнтованих навчальних систем, мультимедійних технологій, електронних ресурсів і засобів навчання на основі ІКТ [6, с. 95-96].

Наголосимо, що запропоновані та інші напрями досліджень з цієї надзвичайно актуальної проблеми є перспективними не лише для академічних інститутів, а також для закладів вищої освіти, професійної (професійно-технічної) та післядипломної освіти, а також для центрів освіти дорослих.

Дослідження з медіаосвіти: досвід і перспективи

Відомі фахівці в цій галузі (В. Биков, О. Спірін, О. Пінчук) наголошують: Інформаційно-освітнє середовище має формуватися на нових технологіях і забезпечувати навчально-виховний процес електронними підручниками (ЕП), електронними навчально-методичними комплексами з відповідних предметів, переліком та настановами із застосування різноманітних веб- та хмарних сервісів, широкосмуговим Інтернетом, а також створювати умови: для запровадження педагогічно виважених моделей навчання; використання хмаро і мобільно орієнтованих навчальних середовищ для формування ключових компетентностей та життєвих навичок учнів; використання різноманітних віртуальних та дослідних лабораторій; для розкриття особистих здібностей учнів, моніторингу особистісних та навчальних досягнень; для врахування власних потреб інформатизації кожного навчального закладу [2, с. 192].

Наголосимо, що проектуючи інформаційно-освітнє середовище, науковці і практики мають враховувати специфіку закладів освіти різних типів, їх мету і завдання, особливості освітнього процесу в кожному з них, а також зв'язок з ринком праці. З урахуванням цього в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України у 2015-2017 рр. здійснено дослідження «Проектування інформаційно-освітнього середовища професійно-технічних навчальних закладів» (науковий керівник О. Гуменний). На засіданні Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, що відбулося 20 лютого 2018 року наголошувалося на актуальності цього дослідження, його зумовленості необхідністю комплексного вирішення науково-методичної та науково-педагогічної проблеми створення професійно орієнтованого інформаційно-освітнього середовища (ІОС) з відповідною адаптацією до особистісних здібностей і потреб тих осіб, які здобувають спеціальність уперше, а також запитів щодо підвищення кваліфікації чи перепідготовки тих, хто має певний практичний виробничий досвід. Використання електронного освітнього ресурсу (ЕОР) забезпечує доступність знань, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей учнів / студентів на основі індивідуалізації навчання, інтенсифікації навчально-виховного процесу тощо.

Важливо зазначити, що експериментальна перевірка проекту інформаційно-освітнього середовища здійснювалася на базі 16 закладів професійної освіти, у тому числі під час двох експериментів всеукраїнського рівня. На різних етапах наукового пошуку вдосконалювалася запропонована методика проектування інформаційно-освітнього середовища професійно-технічних навчальних закладів на основі комплексного використання інформаційних, комунікаційних і аудіовізуальних технологій*.

Аналіз результатів цього дослідження переконує в закономірному здійсненні переходу від традиційної шкільної дидактики (від М. Скаткіна) до сучасної професійної дидактики, що формується й утверджується в умовах інформаційно-технологічного суспільства на початку XXI століття. Наукове обґрунтоване використання ІКТ у професійній підготовці кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів для різних секторів економіки на основі концептуальних ідей і теорії медіальної педагогіки об'єктивно потребує нової дидактики професійної школи.

Зазначимо, що методологічне обґрунтування цієї галузі наукового знання – це не мрія, реалізація якої стане можливою в далекому майбутньому, це вже реальність сьогодення. У професійній освіті нашої держави здійснено перші, але дуже потужні науково обґрунтовані й ефективні кроки з цієї надзвичайно важливої проблеми. Вони були здійснені у Вінницькому професійно-технічному училищі №4 (нині – Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище», директор О. Дмитрик). Ще у 1996 р. тут було започатковано експеримент з інформатизації професійно-технічної освіти. А в 1998 р. на базі цього училища відбулося виїзне засідання Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти АПН України (нині – Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України). Ініціатори і наукові керівники цього унікального на той час експерименту були талановиті педагоги Вінницького ПТН №4 Р. Гуревич і М. Кадемія. 16 листопада 2000 р. на засіданні Президії АПН України було схвалено досвід роботи експериментального майданчика на базі цього училища із впровадження у навчально-виховний процес нових інформаційних технологій. Про ефективність цього експерименту, його вплив на наукове фахове зростання педагогічного персоналу свідчить те, що серед колишніх викладачів і майстрів виробничого навчання 2 доктори і 12 кандидатів педагогічних наук.

* З метою аналізу результатів цього дослідження використано матеріали довідки про результати виконання теми НДР «Проектування інформаційно-освітнього середовища професійно-технічних навчальних закладів» в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України.

Висновки. Ми є свідками того, що впродовж двох останніх десятиліть у Вінниці сформувалася потужна і перспективна інноваційна педагогічна система з проблем інформатизації освітньо-виробничого процесу в системі «професійний навчальний заклад – педагогічний університет». Безумовно, цьому сприяла наукова школа академіка Р. Гуревича, основні напрями діяльності якої охоплюють теоретичні і методичні засади професійної освіти, інформаційно-комунікаційні технології, інноваційні технології в освіті, інтерактивні технології в освітньому процесі, формування професійної культури, професійних компетенцій та компетентностей майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України). Збірник наукових праць. – К.: Видавничий дім «Сам», 2017. – 400 с.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України; [авт. кол.; редкол. В. Г. Кремень (голова). – К.: Пед. думка, 2011. – 304 с.
4. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні* / Нац. акад. пед. Наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
5. Онкович Г. Медіа-педагогіка і медіа-освіта: поширення у світі // Дивослово. – 2007. – №6. – С. 2-4.
6. Професійна освіта України на шляху до євроінтеграції (1992–2017) / ред. Н.Г. Ничкало. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2018. – 358 с.
7. Робак В. До питання про розвиток медіа-педагогіки у Німеччині // Другий український педагогічний конгрес: Зб. матеріалів конгресу. – Львів, 2006.
8. Філософський енциклопедичний словник / Національна академія наук України. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
9. Austermann A. *Pedagogika mediow-subdyscyplina nauk pedagogicznych w Niemczech* // *Dokąd zmierza technologia Kształcenia* / pod red W. Strykowski, S. Skrzydlewski. – Poznań: Wydaw. Zakładu Technologii Kształcenia Instytutu Pedagogiki UAM, 1993.
10. *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscypliny* / pod red. Z. Szarota, F. Szlosek. – Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, 2013. – 815 s.
11. *Pedagogika Medialna. Podręcznik akademicki* / pod red. B. Siemieniecki. – T. 2. Wyd-wo Naukowe PWN, Warszawa, 2007. – 271 s.
12. *Pedagogika Medialna. Podrecznik akademicki* / pod red. B. Siemieniecki. – T. 1. Wyd-wo Naukowe PWN, Warszawa, 2007. – 348 s.

DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-20-25

Биков В.Ю. – доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
Гуржій А.М. – доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
Шишкіна М.П. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ХМАРО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНО-
НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Анотація. Формування і розвиток хмаро орієнтованого навчально-наукового середовища у закладах вищої педагогічної освіти є актуальним напрямом модернізації педагогічних систем. Хмарні технології найбільшою мірою відповідають потребам вирішення нагальних соціально-економічних та освітньо-культурних проблем сучасного суспільства, основні з яких – підвищення рівня доступності та якості освіти, взаємозв'язку процесів наукових досліджень і підготовки науково-педагогічних кадрів, удосконалення проектування, формування й забезпечення функціонування навчально-наукового середовища. Хмарні технології постають інструментом реалізації в педагогічних системах вищої освіти парадигм людиноцентризму та рівного доступу до якісної освіти, принципів відкритої освіти. У статті проаналізовано шляхи формування у закладах педагогічної освіти високотехнологічного навчально-наукового середовища, визначено передумови формування ІКТ-компетентних фахівців, сформульовано п'ять суттєвих (базових) характеристик хмарних обчислень, запропоновано шляхи удосконалення навчально-наукового закладу вищої педагогічної освіти на базі хмарних технологій. Педагогічно виважене та доцільне запровадження в освітній процес хмарних технологій, формування і розвиток навчально-наукового